

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן צבי

כי תבוא

פרשה ארץ ישראלית

הר גריזים - הר הברכה - ההקשר השומרוני

מאת: תליה זיסקין

הגדול האמין בא-לוהי ישראל ומתוכה קמה העדה השומרונית. מחקריו של יצחק בן צבי, לימים נשיאה השני של מדינת ישראל, על אודות השומרונים היו חלוציים בתחום.

השומרונים מקבלים את התורה, אך אינם מקבלים את ספרי הנביאים והכתובים וכן את התורה שבעל-פה. ספר התורה השומרוני שונה במקצת מספר התורה היהודי: מעבר לשינויים בכתיב, ישנם שינויי תוכן ומילים. כך למשל הנוסח השומרוני לדברים פרק כז פסוק ד הוא: **והיך בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר גריזים**. בנוסח זה מוזכר הר גריזים, במקום הר עיבל שבנוסח המסורה, כמקום הקמת מזבח האבנים. רוב החוקרים רואים שינוי זה כשינוי מגמתי של השומרונים שרצו להאדיר את מקומו של הר גריזים. באתר הארכאולוגי שעל ההר נמצאו שרידי מקדש קטן שהוקם בתקופה הפרסית ומקדש גדול יותר מהתקופה ההלניסטית יחד עם שרידי העיר סביבו. נתגלו שם כארבע מאות אלף עצמות בעלי החיים, ובהם כבשים, עזים, מעט פרות ותורים בני-יונה.

בנוסף על שרידים אלו אפשר למצוא באתר כמה אתרים הקשורים למסורות שומרוניות נוספות המקדשות הר זה: סלע המכונה 'מזבח יצחק', שעליו התרחשה עקידת יצחק, וסלע 'גבעות עולם' שהוא אבן השתייה. עלייה לרגל אל פסגת ההר מתקיימת שלוש פעמים בשנה. בינות לבתי המגורים על הר גריזים נמצא כיום אתר הקרבת זבח הפסח שאליו עולים לרגל השומרונים מרחבי הארץ. מבקרים רבים מגיעים לחזות בהקרבת קרבן הפסח המתקיימת ברוב עם, ובמשך השנה מגיעים כדי לפגוש בשימור מסורתיהם השונות של השומרונים.

בפרשת ראה מופיע הציווי לקיים את טקס הברכה והקללה על הר גריזים והר עיבל: **וְהָיָה כִּי יֵבֵאֲכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנִתְּתָה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה עַל הַר עֵיבֵל** (דב"ר יא כט). בפרשתנו מתואר מהלך הטקס העתידי להתקיים לאחר הכניסה לארץ והקמת מזבח האבנים בהר עיבל, וכן מוצגת רשימת השבטים שיעמדו על כל אחד מההרים: **אֵלֶּה יַעֲמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת-הָעָם עַל-הַר גְּרִיזִים בְּעֵבְרַכֶם אֶת-הַיַּרְדֵּן, שְׁמַעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וַיִּשְׂשָׁכָר וַיֹּסֵף וּבְנֵימִין. וְאֵלֶּה יַעֲמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבֵל רְאוּבֵן גַּד וְאָשֶׁר וְזַבּוּלֹן דָּן וּנְפְתָלִי** (דב"ר יא כז יב-יג).

לאחר הכניסה לארץ בימי יהושע קיימו ישראל את הציווי: **וְכָל יִשְׂרָאֵל וְזַקְנָיו וְשֹׁטְרֵיהֶם וְשִׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לְאַרְוֵן נֶגַד הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' כַּגֵּר כְּאֶזְרָח חֲצִיו אֶל מוֹלֵה הַר גְּרִיזִים וְחֲצִיו אֶל מוֹלֵה הַר עֵיבֵל כְּאִשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד ה' לְבָרֵךְ אֶת הָעָם יִשְׂרָאֵל בְּרִאשֹׁנָה (יהושע ח לג).**

כיום מקובל לזהות את הר גריזים המקראי בגוש הררי מדרום לעיר שכם שפסגתו בגובה 881 מטר. שם מתגוררת קהילה שומרנית שרואה בהר את המקום הנבחר. בשאלת מוצא הקהילה השומרנית קיימות דעות שונות. השומרונים רואים את עצמם כצאצאי השבטים אפרים ומנשה שנותרו בשומרון עם החורבן והגלות של ממלכת ישראל, ושמן מעיד על כך שהם אלה ש'שומרנים' על המסורת הישראלית. על פי המוזכר בספר מלכים, השומרונים הם צאצאי עמים שונים שהביאו האשורים לארץ ישראל כחלק מהחלפת האוכלוסיות לאחר חורבן ממלכת ישראל והגלייתה לאשור: **וַיָּבֵא מֶלֶךְ-אַשּׁוּר מִבְּבֶל וּמִכּוּשׁ וּמִסֻּרְיָה וּמִסְפָּרַיִם, וַיֵּשְׁבוּ בְּעַרְיָה (מלכים ב יז כד)**. בהמשך הפסוקים מסופר שבעקבות מכת האריות שהיכתה בהם החליטו לקבל על עצמם את פולחן א-לוהי ישראל. כהן ישראלי הובא מהגלות כדי ללמד את מצוות התורה, וכך התפתח בשומרון פולחן ישראלי-אלילי. בחז"ל מכוונים השומרונים כותים. על פי הדעה הרווחת במחקר, השומרונים הם עדה שהתגבשה משתי קבוצות שונות: בני ממלכת ישראל שלא גלו בגלות אשור וצאצאי העמים שהובאו בידי השלטון האשורי. במהלך הזמן היטשטש ההבדל בין קבוצות אלה, וסביב העיר שומרון התגבשה קבוצה אתנית, שרובה

לעיון נוסף

- שטרן אפרים וחנן אשל (עורכים), **ספר השומרונים**, יד יצחק בן צבי, ירושלים 2002.